

Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów zdolnych w ramach projektu „DiAMEnT – dostrzec i aktywizować możliwości, energię, talenty”

Ponad 30 tysięcy uczniów z Małopolski mogło skorzystać z możliwości rozwijania swoich uzdolnień poprzez udział w różnych formach zajęć organizowanych w ramach projektu DiAMEnT. To systemowy projekt innowacyjny Województwa Małopolskiego realizowany w okresie od 1 marca 2009 do 31 grudnia 2013 r. przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w partnerstwie z Wyższą Szkołą Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu oraz National-Louis University w Chicago.

Celem projektu jest opracowanie, przetestowanie i zaprezentowanie w ostatecznej wersji nowatorskiego systemu pracy z uczniami zdolnymi, pozwalającego na wspieranie ich uzdolnień w zakresie kompetencji kluczowych z języka angielskiego, matematyki, technologii informacyjno-komunikacyjnych i przedsiębiorczości oraz na doskonalenie kompetencji twórczego myślenia. Wybór obszarów objętych systemowym wsparciem wynika ze względów praktycznych i jest zgodny z zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady Europy.

W dokumentach tych instytucji stwierdzono wyraźnie, że:

- kompetencje w zakresie korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych są kluczem do czynnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym;
- umiejętności posługiwania się językami obcymi są niezbędnym czynnikiem sprawnego funkcjonowania w kulturowo i językowo zróżnicowanej Europie;

- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, w szczególności postawy przedsiębiorcze, są niezbędnym elementem rozwoju ekonomicznego krajów europejskich;
- kompetencje matematyczne ułatwiają rozwiązywanie problemów w różnorodnych sytuacjach gospodarki opartej na wiedzy, a ponadto w dużej mierze decydują o wysokim poziomie alfabetyzmu funkcjonalnego społeczeństw.

Założenia merytoryczne projektu

Podstawowe założenie projektu to odejście od tradycyjnych form pracy z uczniem zdolnym, ukierunkowanych na rozwijanie wiedzy o charakterze akademickim (przygotowanie do konkursów i olimpiad, indywidualny program i tok nauki), na rzecz kompleksowych działań mających na celu rozwijanie przedmiotowych i ponadprzedmiotowych kompetencji uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem kompetencji z zakresu rozwijania twórczego myślenia. Pro-

jekt zakłada wsparcie potencjału intelektualnego dzieci młodszych (z klas I–III szkoły podstawowej) poprzez wprowadzenie programu wspierającego rozwój twórczego myślenia oraz wyłonienie drogą diagnozy grupy dzieci i młodzieży o uzdolnieniach kierunkowych (klasy IV–VI szkoły podstawowej, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne), a następnie wdrożenie specjalnych programów dla tej grupy według zasady „pull out”. Polega ona na wyławianiu uczniów zdolnych i tworzeniu grup pod względem podobnych uzdolnień kierunkowych poza standardowym nurtem pracy dydaktycznej szkoły.

W ramach projektu realizowano działania, jakie dotychczas w sposób kompleksowy nie były podejmowane wobec uczniów zdolnych ani w województwie małopolskim, ani w całej Polsce. Należały do nich:

- diagnoza uzdolnień kierunkowych uczniów przejawianych w obszarze czterech kompetencji kluczowych, ▶

DiAMEnT
dostrzec i aktywizować
możliwości, energię, talenty

- wdrożenie uzupełniającego programu w zakresie rozwijania twórczego myślenia w klasach I–II szkoły podstawowej,
- wdrożenie programów zajęć pozaszkolnych opartych na metodzie projektu z uwzględnieniem PBL (*problem based learning*), realizowanych przez specjalnie przygotowaną kadrę w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych (POWUZ) i podczas warsztatów letnich,
- prowadzenie e-learningowych kół naukowych, organizacja szkół letnich.

Założenia programowe tych działań zostały wypracowane w pierwszej fazie projektu w postaci autorskich programów, materiałów metodycznych, testów itp.

Metoda projektu z elementami strategii PBL jako droga do rozwijania kompetencji kluczowych uczniów zdolnych

Podstawę metodyczną realizowanej innowacji stanowi metoda projektu z elementami strategii PBL, która wprowadza całkowicie nowy, nieznan, twórczy element. Uczniowie nie zajmują się działalnością odtwórczą – kompilacją informacji wyszukanych w internecie bądź podręcznikach i artykułach prasowych – ale proponują nowe, twórcze rozwiązania istniejących problemów. Realizujemy więc z uczniami projekt nie dla uzyskania określonego produktu, lecz dla roz-

wiązania problemu, a poszukiwanie tego rozwiązania pozwoli nabyć uczniom określonych umiejętności przedmiotowych i ponadprzedmiotowych oraz poszerzyć wiedzę w danym obszarze działania.

Istotnym elementem tak rozumianej metody projektu jest sformułowanie problemu do rozwiązania (*driving question*), pytania napędzającego, które postawi ucznia w roli badacza poszukującego rozwiązania. Zatem temat projektu powinien mieć formę pytania problemowego o szerokim zakresie, możliwego do rozpisania na szereg problemów szczegółowych, nad którymi uczniowie będą pracować indywidualnie lub grupowo, w oparciu o wcześniej ustalone zasady i plan realizacji zadania.

Rola i kompetencje nauczycieli pracujących z uczniami zdolnymi

Przyjęte założenia wymagają także prze-modelowania roli nauczyciela w pracy nad rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów zdolnych. Przede wszystkim musi on zainspirować uczniów do podejmowania wyzwań na miarę ich indywidualnych zainteresowań, umiejętności i możliwości. Nie może być nieomylnym wykładowcą. Musi tworzyć sytuacje problemowe, pokazywać sposoby podejścia do znalezienia najlepszego rozwiązania, wskazywać źródła wie-

dzy, sposoby jej zdobywania i poszerzania. Nauczyciel powinien być przewodnikiem wspierającym działania uczniów, zmierzającym przede wszystkim w kierunku praktycznego wykorzystania posiadanych i zdobywanych właśnie umiejętności.

Ważnym zadaniem nauczyciela jest wypracowanie autonomii grupy i każdego z jej członków z osobna. Uczniowie muszą czuć, że biorą sprawy w swoje ręce. To oni decydują, ale też ponoszą wszelkie konsekwencje swoich decyzji. Nauczyciel zatem powinien być obserwatorem podpowiadającym, radzącym, motywującym, wskazującym możliwe konsekwencje podjętych decyzji, ale absolutnie nie wymuszającym niczego na uczniach, szanującym ich samodzielność.

Bardzo ważna jest świadomość, że programy proponowane w projekcie są tylko sugestiami, które mają stanowić punkt wyjściowy do realizacji własnych pasji i zainteresowań – zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli. Mogą i powinny być modyfikowane w celu dostosowania do potrzeb danej grupy. W równej mierze od nauczycieli, jak i od uczniów zależy, jakie cele sobie wyznaczą i nad jakimi zagadnieniami będą pracować.

Działania zrealizowane w projekcie

Do pracy z uczniami zdolnymi według in-

WYŻSZA SZKOŁA BIZNESU
NATIONAL-LOUIS UNIVERSITY

▶ nowacyjnych programów przygotowano prawie 4,5 tys. nauczycieli, dyrektorów szkół, wizytatorów i pracowników samorządowych. Nowatorskie programy znalazły zastosowanie w pracy z uczniami w całej Małopolsce, w latach szkolnych 2010/2011 i 2011/2012. Ponad 19 tys. uczniów na etapie edukacji wczesnoszkolnej było objętych programem rozwijania twórczego myślenia, realizowanym przez ponad 1060 nauczycieli w 500 szkołach podstawowych.

Około 9 tys. uczniów szkół podstawowych, gimnazjów, liceów i techników uczestniczyło w zajęciach realizowanych w 161 Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych. Zostali oni zakwalifikowani do zajęć na podstawie diagnozy, której poddano niemal 27,5 tys. Ponad 1,6 tys. osób wzięło udział w warsztatach letnich. Blisko 200 uczniów szkół ponadgimnazjalnych i gimnazjów zostało objętych opieką przez kadre akademicką w ramach e-learningo-

wych kół naukowych, a 200 wyjechało na wakacje w ramach Letniej Szkoły Młodych Talentów.

Na podstawie wniosków z wdrożenia innowacyjnych programów zajęć w praktyce szkolnej powstanie ostateczna wersja systemu pracy z uczniami zdolnymi, która może być rozbudowywana o kolejne dziedziny kompetencji kluczowych. W projekcie trwają prace nad finalną wersją systemu.

Wywiad z prof. Lindą Tafel – superwizorem projektu, pracownikiem naukowym National-Louis University w Chicago, która jako ekspert międzynarodowy obserwowała i wspierała realizację zajęć dla uczniów zdolnych, które odbywały się w ramach projektu

Krystyna Dynowska-Chmielewska: W sierpniu 2012 r. w projekcie DiAMEnT zakończył się okres testowania innowacyjnego systemu pracy z uczniem zdolnym w województwie małopolskim. National-Louis University w Chicago jest partnerem w tym projekcie. Jakie amerykańskie doświadczenia w zakresie pracy z uczniem zdolnym są wykorzystywane w DiAMEn-cie?

Linda Tafel: Do podstawowych założeń • w pracy z uczniami zdolnymi w USA należy

tworzenie dla nich dodatkowej oferty zajęć. Często są one realizowane równoległe do normalnych lekcji, np. uczniowie uzdolnieni matematycznie nie chodzą na zajęcia z matematyki ze swoją klasą, ale z wyodrębnioną grupą dzieci zdolnych z całej szkoły. Realizują wtedy specjalny program przedmiotu opracowany przez nauczyciela. Tworzone są także szkoły wyłącznie dla dzieci zdolnych – od najmłodszych do licealistów.

Popularna forma to zajęcia pozaszkolne, w których uczestniczą dzieci zdolne z różnych szkół z miasta lub całego stanu. Niezależnie od przyjętych rozwiązań organizacyjnych, od strony metodycznej największy nacisk kładzie się na rozwiązywanie problemów i pracę metodą projektu. Cechą charakterystyczną jest praca w grupach, pozwalająca na rozwijanie

umiejętności przedmiotowych i ponadprzedmiotowych. Wiele z tych doświadczeń zostało uwzględnionych w projekcie DiAMEnT. Na etapie przygotowania do realizacji projektu kadra National-Louis University udostępniła autorom projektu materiały i wyniki badań naukowców i instytucji amerykańskich doświadczonych w pracy z uczniami zdolnymi, w szczególności w stosowaniu metody projektu z elementami nauczania problemowego. W czasie wizyty studyjnej liderów projektu DiAMEnT w Chicago umożliwiliśmy odwiedzenie instytucji edukacyjnych, które dzieliły się swoimi doświadczeniami, wiedzą i przykładami dobrych praktyk w zakresie kształcenia dzieci zdolnych.

KDC: W ramach projektu ponad 20 tys. dzieci w naszym województwie mogło ▶

▶ skorzystać z różnych form wsparcia dla swoich talentów. Czy zna Pani przedsięwzięcie o podobnym zakresie w stanie Illinois, gdzie zlokalizowana jest Pani uczelnia, lub w innej części USA?

LT: Nie znam programu, który byłby skierowany do tak dużej grupy uczniów. Podobne programy, oferowane np. przez Northwestern University, zazwyczaj obejmują maksymalnie kilkuset uczniów rocznie. Uwagę zwraca również fakt niesamowicie szybkiego przygotowania projektu i jego implementacji. Nie znam podobnego przypadku.

KDC: Przeprowadziła Pani cztery wizyty superwizyjne połączone z obserwacją prowadzonych w projekcie zajęć dla uczniów zdolnych. Jak Pani ocenia te zajęcia? Czego uczniowie mogą się nauczyć?

LT: Miałam okazję obserwować zajęcia z zakresu matematyki, języka angielskiego, przedsiębiorczości i technologii informacyjno-komunikacyjnych prowadzone w Powiatowych Ośrodkach Wspierania Uczniów Zdolnych dla dzieci ze szkół podstawowych, gimnazjów, liceów i techników, wyłonionych drogą diagnozy. Widziałam lekcje z uczniami

klas I-III szkół podstawowych, z wykorzystaniem opracowanego w projekcie programu rozwijania twórczego myślenia. Zapoznałam się z opracowanymi w projekcie programami i narzędziami do diagnozy uzdolnień. Opierając się na analizie materiałów, moich obserwacjach zajęć i przeprowadzonych rozmowach z dyrektorami szkół, nauczycielami oraz uczniami, jestem przekonana, że model metody projektu i nauczania problemowego w pracy z uczniami zdolnymi zostały dobrze wdrożone.

Uczniowie mają nowe, znakomite możliwości definiowania problemów, które następnie starają się wspólnie rozwiązywać. Program zajęć jest ukierunkowany na poszukiwanie pytań ważnych dla uczniów i wypracowywanie strategii ich rozwiązywania. Małe dzieci z pewnością mają szansę na wzmocnienie myślenia kreatywnego w swojej codziennej pracy, natomiast starsi ukierunkowywani są na wykorzystanie myślenia krytycznego, badawczego i kompetencji komunikacyjnych. Wszystkie te wysiłki owocują tworzeniem nowego środowiska nauczania i uczenia się oraz sprzyjają budowaniu nowych doświadczeń – zarówno dla

nauczycieli, jak i uczniów. Ci zaś często reagują energią, entuzjazmem i chęcią do pracy.

KDC: Jakie wnioski z przeprowadzonych superwizji przekaże Pani realizatorom projektu?

LT: Zasugeruję, że konieczne jest utrzymanie owoców projektu, jak również jego poszerzenie. Ważne jest z pewnością upowszechnienie osiągnięć oraz poszukiwanie dodatkowych możliwości kontynuacji projektu. W wielu aspektach okazał się on sukcesem.

KDC: Czy będzie Pani rekomendować wykorzystanie doświadczeń i osiągnięć projektu w dalszej pracy z uczniami zdolnymi w Małopolsce?

LT: Oczywiście. DiAMEnT zapewnia młodym ludziom, ich rodzicom, społecznościom i nauczycielom zupełnie nowe możliwości. Jest wartościowy, w różnych aspektach przełomowy i wart kontynuacji. Z pewnością wyzwaniem będzie znalezienie możliwości finansowania kontynuacji rozpoczętych działań w kolejnym okresie.

Krystyna Dynowska-Chmielewska

Krystyna Dynowska-Chmielewska

Nauczyciel konsultant w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

Kierownik projektu „DiAMEnT”, współautorka merytorycznych i organizacyjnych założeń projektu.

Absolwentka filologii polskiej i nauk społecznych, zdobyła kwalifikacje w zakresie organizacji i zarządzania w oświacie, andragogiki.

Uczestniczka ogólnopolskich programów, m.in. „Nowa Szkoła”, „Gimnazjum 2002”, „Wizytator”. Promotor nowej podstawy programowej MEN.